

Research Paper

The Role of Sensory Perceptions in the Quality of Residential Life (a Case Study of Qajar Houses in Tabriz)

Nafiseh Salaji ¹, Hassan Sajadzadeh ^{*2}, Marjan Khan Mohammadi ³, Fayegheh Sarkhosh ³

1. Ph.D student, Department of Architecture, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
2. Professor, Department of Urbanism, Faculty of Art and Architecture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran
3. Associate Professor, Department of Architecture, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran

ARTICLE INFO

Abstract

PP:127-142

Use your device to scan and read the article online

Keywords: *Sensory Perception, Phenomenology, Dwelling, Merleau-Ponty, Historical Houses Of Tabriz.*

Phenomenology became basis for paying attention to sensory perceptions and human dimensions of space by promoting the qualitative originality of space and allowing the emergence of phenomena. Our aim is to analyze the pattern of the Iranian historical house from this view and phenomenology. also, the present study tries to explain the role of sensory perceptions in the realization and realization of the quality of living in the mentioned spaces. In order to achieve this, first the philosophical framework of phenomenology and theorists of this school were explained in detail, which in the qualitative model with the model summarized from the framework. Phenomenological philosophy tries to recognize and explain the components and effective factors in realizing the quality of habitation and perceptions. The results of quantitative and descriptive statistics shows the audience in such historical houses is always in a noticeable fluidity in space. Most of the main shifts in such spaces are accompanied by the failure of the horizontal axis and movement in the oblique and vertical axes. It causes the spatial fluidity of the relationship between subject and object, and also in line with this spatial fluidity, the audience's one-sensory perception of space becomes a multi-sensory perception, results show that the audience experiences a full and deep perceptual perception in such spaces. All these factors create a multidimensional and complete presence in space and provide a dialogue between the subject and the object

Citation: Salaji, N, Sajadzadeh, H, Khan Mohammadi, M & Sarkhosh, F. (2024). **The Role of Sensory Perceptions in the Quality of Residential Life (a Case Study of Qajar Houses in Tabriz).** *Geography(Regional Planning)*, 13 (Special Issue 1), 127-142.
DOI: 10.22034/jgeoq.2024.365845.3893

* **Corresponding author:** Hassan Sajadzadeh, **Email:** Sajadzadeh@basu.ac.ir

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Architecture has always been recognized as a vessel for human life and plays a significant role in addressing psychological and emotional issues. The emergence of phenomenology and similar schools of thought is a response to the homelessness of modern humanity. Peter Zumthor views architecture as the "second body of humans," with the home being of utmost importance—a place where humans become one with their surroundings. Throughout history, architecture has been closely connected to both the material and spiritual needs of humans, and the homes of each era reflect the culture, climate, and lifestyle of that time. The Qajar period witnessed widespread changes in lifestyle and architecture, with these transformations manifesting in the diversity and contrasts within urban architecture, particularly in residential buildings. This study examines multisensory perception in Qajar-era houses, utilizing Merleau-Ponty's theories on embodied perception. Merleau-Ponty emphasized the deep connection between the body and space, asserting that the full perception of space is only possible with the presence of the body. The aim of this research is to adapt the principles of multisensory architecture in Iranian houses to the psychological and emotional needs of contemporary humans and to enhance the quality of living in modern homes. The research was conducted using both quantitative and qualitative methods, with a sample of historic houses in Tabriz. Indicators related to the five senses were identified and incorporated into the design of a questionnaire for field studies. The results of this research can contribute to improving architectural models and spatial organization in contemporary homes, thereby strengthening the connection between humans and their living environments.

Methodology

In this study, a mixed-method approach combining quantitative and qualitative techniques was employed. Initially, content analysis and literature review were used to conduct structural analysis and identify the components related to sensory perceptions in

Qajar-era houses in Tabriz. Subsequently, factor analysis was utilized to extract key indicators for assessing sensory perceptions associated with the five senses. The study's population consisted of residents of Tabriz with a basic understanding of the city's history and architecture, from which a sample of 100 participants was selected using the Cochran formula. Field data were collected through a questionnaire designed based on the identified indicators. For data analysis, descriptive and inferential statistical methods, such as the chi-square test, t-test, stepwise regression, and path analysis, were employed to examine the impact of sensory perceptions on the residential quality of these historical houses and to propose an appropriate model for enhancing the quality of living in contemporary homes.

Results and Discussion

The five human senses—hearing, smell, sight, touch, and taste—were first classified by Aristotle. Merleau-Ponty, a prominent philosopher in the study of the senses, emphasized the interconnection of these senses in the process of perception, viewing them as parts of an inseparable whole. This study examined the role of the five senses in enhancing the quality of living in historical Qajar-era houses, as well as the impact of perspective and spatial presence. To do so, three distinct paths were selected within each house, and the angles of view from a specific object were analyzed. The results revealed that variations in viewing angles and elevation contribute to increased spatial fluidity, leading to a deeper perception of space. The validity of these findings was then assessed through a questionnaire distributed among experts, and the results were analyzed using various statistical methods. Finally, a multivariate regression was employed to identify the factors influencing sensory perceptions and their significance. These analyses demonstrated that the five senses, in combination with other factors, play a crucial role in improving the quality of living.

Conclusion

This study examines sensory perceptions in historical houses of Tabriz. Initially, using a phenomenological framework, an analytical model was developed that included two key

indicators: changes in the viewpoint and activation of the five senses. Subsequently, through imaging and spatial coordinate mapping, the relationships between the subject and object were analyzed. The results revealed that users experience a fluid and multi-sensory engagement in these spaces, involving all five senses in the process of perception. Statistical analysis indicated that vision has the most significant impact, influenced by factors such as courtyards,

nature, and architectural style. Additionally, auditory perception relates to the sound of water, tactile perception to the textures of brick and wood, and olfactory and gustatory perceptions to the scents of plants and the smell of earth and aging. These findings suggest that sensory perceptions are integral to the spatial experience of architecture, and their diminished presence leads to a decline in the quality of life and architecture.

References

1. Asghari, M. (2015). Merleau-Ponty's phenomenological approach to the relationship between art and the body. *Art Research*, 2. [In Persian]
2. Ebrahimi Asl, H., & colleagues. (2017). The understanding of the parallax component and its roots in Steven Holl's design philosophy (Case study: Helsinki Museum, Explorations in the Tesseract and Time). *Bagh-e Nazar*, 70. [In Persian]
3. Erdalani, H., & colleagues. (2018). Interactive art analysis from a phenomenological perspective based on Merleau-Ponty. *Fine Arts - Visual Arts*. [In Persian]
4. Esmaeili Sangari, H., & Omrani, B. (2013). The history and architecture of old houses in Tabriz. Tabriz: Faravash. [In Persian]
5. Gallagher, S. (2010). *Merleau-Ponty's phenomenology of perception*. *Topoi: An International Review of Philosophy*, 29(2), 184.
6. Greenwood, D. A. (2008). A critical pedagogy of place: From gridlock to parallax. *Environmental Education Research*, 14(3), 336-348.
7. Hamzehnejad, M., & Dashti, M. (2016). A study of traditional Iranian houses from the perspective of phenomenologists and spiritual traditionalists. *Naghsh-e Jahan*. [In Persian]
8. Heidegger, M. (2015). *Being and Time* (S. Jamadi, Trans.). Tehran: Hermes, 133-119. [In Persian]
9. Holl, S. (2000). *Parallax*. Basel: Birkhäuser.
10. Johnson, G. A., & Smith, M. B. (1993). *The Merleau-Ponty aesthetics reader: Philosophy and painting*. Evanston: Northwestern University Press.
11. Norberg-Schulz, C. (2009). *The spirit of place: Towards a phenomenology of architecture* (M. R. Shirazi, Trans.). Tehran: Rokhdad-e No. [In Persian]
12. Pallasmaa, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. London: Academy Edition, 6-8.
13. Parthasarathy, D. (2009). *Phenomena of light, color and material exerted in architectural setting promotes healing* (Unpublished master's thesis). University of Cincinnati, Cincinnati.
14. Poulsen, S. B., & Thogersen, U. (2011). Embodied design thinking: A phenomenological perspective. *CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 7(1), 29-43.
15. Pourjafar, M. R., & Pourmand, H. (2011). Phenomenology of identity and place in historical contexts. *Journal of Iranian and Islamic Cities*. [In Persian]
16. Shirazi, M. R., & colleagues. (2012). Architecture of the senses and the delicate phenomenology of Juhani Pallasmaa. Tehran: Rokhdad-e No, 36. [In Persian]
17. Taylor, C. (2015). *Merleau-Ponty* (M. Aliya, Trans.). Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
18. Van Manen, M. (1997). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. London: The Althouse Press.
19. Vonder Brink, D. (2007). *Architectural phenomenology: Towards a design methodology of person and place* (Unpublished master's thesis). Miami University, Miami.
20. Yorgancioglu, D. (2004). *Steven Holl: A translation of phenomenological*

philosophy into the realm of architecture
(Unpublished master's thesis). Middle
East Technical University, Ankara.

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳ (ویژه‌نامه ۱)، زمستان ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

نقش ادراکات حسی در کیفیت زندگی مسکونی (نمونه موردی خانه‌های دوره قاجار تبریز)

نویسنده: **نقیسه سلجی**: دانشجوی دکتری تخصصی، گروه معماری، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایرانهمکاران: **حسن سجاذزاده***: استاد گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران**مرجان خان محمدی**: استادیار گروه معماری، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران**فائقه سرخوش**: استادیار گروه معماری، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>پدیدارشناسی با تبلیغ اصالت کیفی فضا و رخصت ظهور دادن به پدیدارها، زمینه ساز توجه به ادراکات حسی و ابعاد انسانی فضا گردید. هدف ما در این پژوهش، تحلیل الگوی خانه‌ی تاریخی ایرانی از منظر این نگاه و مکتب پدیدارشناسی می‌باشد. جهت نیل به این امر، ابتدا چهارچوب فلسفی پدیدارشناسی و نظریه پردازان این مکتب به صورت مفصل تشریح گردید، که حاصل این شرح شکل گیری مدل و روش پژوهش حاضر، از نوع کمی و کیفی بوده، که در مدل کیفی با مدل تلخیص شده از چهارچوب فلسفی پدیدارشناسی، سعی در شناخت و تبیین مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر در تحقق کیفیت سکونت و ادراکات حسی دارد. نتایج حاصل از آمار کمی و توصیفی نشان می‌دهد که مخاطب در این گونه خانه‌های تاریخی همواره در سیالیتی محسوس در فضا قرار دارد، اکثر تغییر مکان‌های اصلی در این گونه فضاها با شکست محور افقی و حرکت در محورهای مایل و عمودی همراه می‌باشد که این امر باعث سیالیت فضایی رابطه‌ی بین سوژه و اُبژه می‌گردد و همچنین در راستای این سیالیت فضایی، ادراک تک حسی مخاطب از فضا تبدیل به ادراکی چند حسی می‌گردد، نتایج حاصل نشان می‌دهد که مخاطب ادراکی تام و عمیق در این گونه فضاها، تجربه می‌کند. به عبارتی انسان در این فضا؛ می‌شنود، می‌بیند، لمس می‌کند، می‌بوید و حتی می‌چشد. تمامی این عوامل، زمینه ساز حضوری چند بعدی و تام در فضا گشته و گفتگوی میان سوژه و اُبژه را فراهم می‌سازد.</p>	<p>شماره صفحات: ۱۴۲-۱۲۷</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: ادراک حسی، پدیدارشناسی، سکونت، مرلپوئنتی، خانه‌های تاریخی تبریز</p>

استناد: سلجی، نقیسه؛ سجاذزاده، حسن؛ خان محمدی، مرجان و سرخوش؛ فائقه (۱۴۰۲). نقش ادراکات حسی در کیفیت زندگی مسکونی

(نمونه موردی خانه‌های دوره قاجار تبریز)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۳ (ویژه‌نامه ۱)، ۱۲۷-۱۴۲.

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.365845.3893

* نویسنده مسئول: حسن سجاذزاده، پست الکترونیکی: Sajadzadeh@basu.ac.ir

مقدمه

معماری همواره به عنوان ظرف زندگی انسان مطرح بوده و کیفیت و غنای آن می‌تواند عمده مشکلات روحی- روانی انسان معاصر را برطرف نماید. ظهور پدیدارشناسی و مکتب‌های مشابه در تلاش برای مقابله با این وضعیت، یا به عبارتی بی‌خانمانی می‌باشند. اگر به نقل از پیتر زومتور معماری را به عنوان تن ثانوی انسان در نظر بگیریم (zumthor, 2006)، خانه تنیست که بیشترین یا به عبارتی پراهمیت‌ترین بودن‌ها در آن خلاصه می‌شود؛ بودنی که همه‌ی حضور در آن معنا گشته و فاصله‌های میان سوژه و اُبژه حذف می‌گردد. بشر در طول تاریخ، محیط پیرامون خود را برای نیل به اهداف گوناگون به شکل و کالبد‌های متفاوتی در آورده است، اما آنچه در این میان همواره اهمیت بسیار داشته است، بحث مسکن و سرپناه دائمی بوده است؛ که به نظر می‌رسد در طی قرون متمادی، از عصر پارینه سنگی تا به امروز همواره در یک ارتباط نزدیک با نیازهای مادی و فرا مادی مخاطب خود قرار داشته و آنچه به عنوان فرم در این گونه‌ی معماری ظاهر گشته است، مختص دوره و نیازهای آن بوده است. به طوریکه اگر بخواهیم فرهنگ، اقلیم، نحوه‌ی زندگی و ... مردمان یک دوره و جغرافیای خاص را مطالعه و کنکاش بنماییم، خانه، نمونه موردی جامع و کاملی خواهد بود.

دوره‌ی قاجار را می‌توان دوره تغییر و تحولات وسیع در تمامی ابعاد جامعه نظیر شیوه‌ی زندگی، نحوه‌ی تفکر، گرایش مد، شکل معماری و ... دانست. تحولات شیوه زندگی جدید، در تحول ارزش و بینش فرهنگی نظام خانواده، اهمیت اجتماعی زن، کاهش فضای جنسیتی، ایجاد حس تمایز و تشخیص اجتماعی و اهمیت اشیا به صورت لایه‌های نامحسوس مشاهده گردید (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۳۶). همچنین این دوران، دوره تضاد در ارزش‌ها و اندیشه‌های معمارانه، و تنوع در گرایش‌ها و شیوه‌های معماری شهری است. این تنوع و تضاد که متأثر از عوامل گوناگون و رویکردهای مختلف سنت و تجدد است، بیش از همه، در حوزه معماری مسکونی نمود پیدا می‌کند و ساختار یکنواخت خانه‌های شهر را به عرصه تفاوت کشاند (جماعت و نیستانی، ۱۳۸۹، ص ۶۵).

ادراک در فلسفه‌ی مدرن حول انتقال و ارتباط سریع اُبژه و سوژه متمرکز بود، که این تمرکز منجر به کمرنگ شدن سایر حس‌ها گردید و در نتیجه ادراک تک حسی و یا به عبارتی تک محوری جای ادراک چند حسی و تنانه را گرفت، و ماحصل ضعیف شدن ارتباط انسان و محیط خود گردید. فلسفه‌ی ادراک تنانه‌ی مرلوپوتنی، که به عنوان پیشینه پژوهشی و چهارچوب فلسفی برای تحقیق حاضر به شمار می‌رود، به طور مفصل به این امر اشاره داشته و منظور وی از ادراک، جنبه‌ی پدیداری و حرکتی در جهان بودن جسمانی ماست و ادراک، ادراک حسی می‌باشد که با فیزیک و جسمانیت سوژه ارتباطی تنگاتنگ دارد و در این راستا اصلی‌ترین ابزار برای ادراک و همچنین کاتالیزور بین سوژه و اُبژه، تن می‌باشد. مرلوپوتنی انسان را ذهن محض و یا تن مطلق، تلقی نمی‌کند. در حقیقت تن عین شناسا و شناسا عین تن فرض می‌شود، به عبارت روشن‌تر، مرلوپوتنی به نوعی رابطه و سیالیت تن شناسنده و شناخته معتقد است (ابراهیمی اصل و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۶۹) وی برای اولین بار اصطلاح "فضای بدنمند" را مطرح کرد که نشان دهنده‌ی باور وی به ارتباط عمیق بین تن و فضا دارد و این چنین اعلام می‌دارد: "اگر تن وسیله‌ای برای ارتباط ما با جهان می‌باشد، فضا نیز زمینه‌ای است که این ارتباط رخ می‌دهد" و سخن معروف وی: "فضایی برای من وجود نخواهد داشت، اگر تنی نداشته باشم"، بنابراین در تفکر وی حضور تن به عنوان شرط ابتدایی به منصفه‌ی بروز رسیدن فضا معرفی می‌شود (yorgancioglu, 2004: 53)، که پیروی از این اصل همانا جاری سازی ادراک چند حسی را فراهم می‌سازد؛ نوعی از ادراک که قابل پژوهش در فضای معماری فاخر خانه‌های ایرانی بوده و یافتن مؤلفه‌های آن حرکتی در راستای ارتقای کیفیت سکونت در فضاهای زندگی و خانه‌های معاصر خواهد بود.

با گسست فرهنگی جامعه‌ی امروزی از گذشته‌ی غنی خود، بسیاری از این اصول در الگوی غالب مسکن امروزی (آپارتمان‌ها) به فراموشی سپرده شده است (یاران و بهرو، ۱۳۹۶، ص ۱۰۳). سبک‌های زندگی امروز بر حسب میزان غربی شدن آن‌ها، شدیداً متنوع است و معماری امروز در میان این تنوع دچار تزلزل شده و در حال دگرگونی است. اما اندیشه ماحصل این دگرگونی‌ها، گاهی انسان را دچار تردید می‌کند. چرا که ما خویشتن را از یاد برده‌ایم و تنها پوسته‌ای را می‌مانیم با ادعایی بزرگ. به علاوه، تجمع متن‌های مختلف، سردرگمی کلانی را برای مخاطبان مان ایجاد کرده که آنان را کاملاً با فضای خانه‌مان بیگانه می‌سازد (حیدریان

و همکاران، ۱۳۹۳). هدف پژوهش مورد نظر بازگشت به گذشته و یا تکرار آن نیست، بلکه تبیین مدلی سازگار با فرهنگ و نیازهای روحی و روانی انسان معاصر ایرانی با چهارچوب فلسفی پدیدارشناسی و تبیین مؤلفه‌های ادراکات چند حسی در خانه‌های دوره‌ی قاجار در راستای ارتقای کیفیت سکونت می‌باشد. منظور و مقصود از ادراکات چند حسی در این پژوهش، ادراکات مبتنی بر سایر حس‌های انسانیست که بیشتر در مقابل حس بینایی مطرح می‌شوند. اهدافی که در این پژوهش به دنبال آن هستیم، ۱- زدودن فاصله‌ی میان انسان و محیط ساخته شده توسط وی و رسیدن به تام بودن و ادراک کامل فضا در بخش خانه، ۲- تعمیم اصول معماری چند حسی خانه‌های ایرانی در طراحی خانه‌های معاصر، ۳- ارتقاء الگوها و سازمان فضایی مجتمع‌های مسکونی و خانه‌های معاصر با بهره‌گیری از تجربیات و مفاهیم چند حسی خانه ایرانی، ۴- بهره‌گیری از متون اسلامی و ایرانی در جهت ارتقاء کیفیت سکونت و تجلی مأمّن پایدار در دوران معاصر

روش پژوهش حاضر، از نوع کمی و کیفی بوده، که در مدل کیفی با مدل تلخیص شده از چهارچوب فلسفی، سعی در شناخت و تبیین مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر در تحقق کیفیت سکونت و ادراکات حسی دارد. مدل کمی تحقیق، که در این راستا برای انتخاب حجم نمونه با توجه به وسعت جامعه مورد مطالعه در گام نخست برای مشخص نمودن جامعه نمونه از تحلیل عاملی استفاده شد، نتایج آزمون تحلیل عاملی مشخص نمود که نحوه انتخاب خانه‌ها در شهر تبریز، در وهله اول براساس دوره تاریخی (دوره قاجار سالهای ۱۲۰۰-۱۲۹۰ شمسی)، معماری فاخر، تپپولوژی معماری (درون‌گرایی و برون‌گرایی)، محدوده قرارگیری در شهر (هسته مرکزی شهر) و میزان حیات بنا در دوران جدید (بناها فعلاً تخریب نشده و به صورت مرمت شده با کاربری اکثراً موزه به حیات خود ادامه می‌دهند) و همچنین میزان بازدید می‌باشد. که از بین بیش از ۵۰ خانه تاریخی، ۵ خانه به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای به عنوان خانه‌های نمونه انتخاب شدند. برای شناسایی شاخص‌های سنجش عوامل مؤثر بر ادراکات حسی نماگرهای مرتبط با آنها با تاکید ویژه بر حواس پنجگانه از مطالعات مرتبط با حوزه تخصصی بهره‌گیری شد و بر این اساس ۵ قلمرو (حواس پنجگانه) ۳۳ مؤلفه مطرح در این زمینه شناسایی گردید و مبنای طراحی پرسشنامه به عنوان ابزار اصلی تحقیق در مطالعات میدانی قرار گرفت. جامعه آماری شامل تمامی افراد ساکن شهر تبریز با شناختی هر چند جزئی از معماری و تاریخ تبریز میباشد که با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۰۰ نفر انتخاب گردید و به همین تعداد ۱۰۰ پرسشنامه تکمیل گردید. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات، از دو روش آمار توصیفی و استنباطی (آزمون کای، آزمون T، اسکویئر، رگرسیون گام به گام و تحلیل مسیر) استفاده شد. در نهایت سؤال پژوهش بدین شکل مطرح می‌گردد: چگونه میتوان با کیفیات ادراکی خانه‌های سنتی ایرانی به ارتقاء کیفیت سکونت در زندگی مسکونی امروزی دست یافت؟

مبانی نظری

سوابق تحقیق در زمینه‌ی موضوع مورد نظر، نشان دهنده‌ی اهمیت موضوع و گستردگی مطالعات انجام شده در این حوزه می‌باشد، اما بیشتر دغدغه‌ی پژوهش‌های مذکور، خوانش و بازخوانی مؤلفه‌ها و شاخص‌های معماری خانه‌های تاریخی ایرانی می‌باشد که عمدتاً در سطح بازخوانی محدود شده‌اند، اما رساله‌ی حاضر سعی در بازخوانی، انتقال و کاربست مفاهیم مورد نظر در فضاهای معماری مسکونی معاصر در راستای ارتقای کیفیت سکونت دارد. در این راستا از چهارچوب فلسفی پدیدارشناسی و شاخص‌های به دست آمده از مطالعات انجام شده در این زمینه در جهت نیل به ماهیت مفاهیم استفاده شده است. عمده مطالعات انجام شده در این زمینه مطالعات انجام شده در زمینه پدیدارشناسی و نیز مطالعات در مورد خانه‌های تاریخی می‌باشد، که با توجه به اهداف پژوهش حاضر، بخش عمده‌ای از تمرکز و تحلیل‌های ادبیات پژوهش مرتبط با موارد فوق‌الذکر می‌باشد، و همچنین هدف، رسیدن به نتایج و مؤلفه‌هایی حاصل از پژوهش‌های پیشین که قابلیت توسعه و پی‌گیری در پژوهش حاضر را دارند، می‌باشد. که نهایتاً در راستای مطالب ذکر شده جدول پیشینه پژوهش، به شکل زیر جمع بندی، خلاصه و تحلیل شده است.

جدول ۱- شنبه پژوهش

ردیف	عنوان	سال و محل نشر	نتیجه
۱	جلوه‌های سنت و تجدد در فضاها ورودی خانه‌های تهران دوره قاجار	۱۳۸۹، هنرهای زیبا، معماری و شهرسازی	تحولات رخ داده در دوره قاجار، در فضاها ورودی نمود بیشتری پیدا کرده و می‌توان گفت خانه‌های تهران دوره قاجار، سبک‌های گوناگونی در فضا سازی ورودی داشته که هر یک، جلوه‌هایی از سنت، تجدد یا تلفیقی از آنها را به نمایش گذاشته است.
۲	بررسی نقش حیاط در سازماندهی خانه‌های تاریخی: مطالعه موردی خانه‌های دوره قاجار تبریز	۱۳۸۹ کتاب ماه هنر	حیاط و به تعبیری طبیعت همواره جایگاه مهمی در طراحی‌ها داشته، طوری که انتظام سازمان فضایی خانه‌های تاریخی از فضای باز و حیاط با مرکزیت عناصر طبیعت آغاز گردیده است.
۳	گونه شناسی خانه دوره قاجار در اصفهان	۱۳۸۹ هویت شهر	نقطه‌ی اوج معماری قاجاریه که انعکاس دهنده‌ی ویژگی‌های آن است در معماری خانه‌ها تجلی می‌یابد که بسیاری از محققین آن را نقطه اوج معماری خانه‌های ایرانی در پرداختن به فضا می‌دانند.
۴	مکان در پدیدارشناسی اگرستان‌سبب‌شناسی مرلپوتنی	۱۳۹۵ آینه معرفت	مرلپوتنی برخلاف هوسرل که واقعیت متفن را در حوزه آگاهی ناب یعنی ساحت میرا از مفروضات طبیعی مانند زمان و مکان و... جستجو می‌کند و موافق با ایده اساسی اگرستان‌سبب‌شناسی که بودن جسمانی در عالم یا واقع بودگی را عین طبیعت انسان میدانند، بر این باور است که مکان فهمی صورت پیشین و شرط شناخت اعیان و رویدادهاست. او با تامل در یافته‌های روان تنی برخی روان شناسان معاصر سرانجام به این باور می‌گراید که تن ما به مثابه زمینه و افقی است که با آن و به اقتضای آن اعیان مختصات مکانی می‌یابند
۵	شفافیت در معماری خانه‌های قاجاری تبریز	۱۳۹۳ پژوهش هنر	کاستن از توده حجم و افزودن به فضا، افزایش و وسعت زاویه دید در بعد افق، افزایش ارتباط فضایی از نوع بصری در بعد عمود، ارتباط بصری بین محیط و درون، حضور طبیعت در داخل بنا، حضور و عملکرد عناصری چون حیاط و حوض و ارسلی و ایوان و پله، دعوت کنندگی و شفافیت پلان و شفافیت بصری
۶	بدن و حواس در رسانه‌های نوین هنری، نگاهی از منظر پدیدارشناسی مرلپوتنی	۱۳۹۲ کیمیای هنر	فلسفه و هنر نزد مرلپوتنی جدای از یکدیگر مطرح نمی‌شوند و او در هنر نیز مسئله ادراک و تجربه تنانه را دنبال می‌کند. رسانه‌ها دیگر نه در تقابل با هم بلکه در شبکه‌ای از روابط پیچیده که گاه با هم تداخل دارند و گاه به موازات یکدیگرند، تعریف می‌شوند.
۷	شناخت مؤلفه پارالاکس و ریشه یابی آن در فلسفه طراحی استیون هال (نمونه موردی: موزه هلسینکی، اکتشافات درون و تسراکت زمان	۱۳۹۶ باغ نظر	پارالاکس آرایش فضایی جدیدی را مطرح می‌کند که در آن دریافت‌های فضایی از طریق حرکت حاصل می‌شوند. حرکتی که در صورت نبود آن در فضا، در نهایت تنها حس بینایی مخاطب با فضا درگیر می‌شود، اما در سایه این حرکت، جای گشت، و همچنین لغزش‌های فضایی است که سایر جنبه‌های ادراک حسی مانند لامسه، شنوایی، بویایی و حتی چشایی نیز فعال می‌شود.
۸	بررسی معماری خانه‌های سنتی قاجار در نهندان با تأکید بر خانه نعمت الله تقوی	۱۳۹۵ دانش مرمت و میراث فرهنگی	به دلیل دور بودن از پایتخت، کمتر تحت تأثیر دگرگونی‌های معماری تلفیقی دوره قاجار قرار گرفته است.
۹	تبیین نقش مولفه‌های منظر حسی مبتنی بر حواس در کیفیت ادراک حسی محیطی گذر ارگ جدید تبریز	۱۳۹۷ مطالعات شهر ایرانی اسلامی	نتایج حاصل از آزمون رگرسیون چندمتغیره حاکی از این است که به ترتیب حس لامسه، حس شنوایی، حس چشایی و حس بویایی و در انتها حس بینایی دارای بیش ترین نقش و قدرت تبیین در ادراک محیطی این گذر داشته و این پنج متغیر، توانایی تبیین ۶۰/۶ درصد از واریانس ادراک حسی کیفیت محیطی را دارند.
۱۰	بازتاب فرهنگ غرب در تحول سبک زندگی و معماری خانه‌های اواخر قاجار شهر همدان	۱۳۹۶ فصلنامه باغ نظر	تأثیر فرهنگ غرب در عرصه‌ی معماری در اواخر دوره قاجار مشهود می‌باشد. تحول فضایی در این دوره در سه عرصه‌ی کلان، میانی و خرد فضا صورت گرفته است.
۱۱	بررسی اهمیت، فراوانی و پراکنش رنگ قرمز در اُرسی‌های خانه‌های تاریخی ایران مورد پژوهی: ۲۲ تاج ارسی خانه‌های قاجاری تبریز	۱۳۹۶ نشریه هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی	استقرار رنگ‌ها در سطوح نورگذر ارسی‌ها، تصادفی نیست و از نظمی پنهان و راز آلود برخوردار است، نظمی که باعث ایجاد نوعی از زیبایی جهان شمول و بی زمان بر نحوه‌ی چینش شیشه‌های رنگی در ارسی‌ها می‌شود.

ردیف	عنوان	سال و محل نشر	نتیجه
۱۲	تبیین الگوهای فرآیند روان شناختی حصول معنای محیطی و تحقق حس مکان با تمرکز بر نقش واسط ادراک	۱۳۹۷ باغ نظر	بر این اساس، الگوی ساختاری مولدی مشتمل بر سه رکن اصلی اجزاء نظام ساختاری (سینتکس) و معنا ارایه شد که به ترتیب با عوامل و عناصر کالبدی، رفتار محیطی و احساس محیطی معادل سازی شده است.
۱۳	تأثیر فرهنگ و اخلاق اسلامی بر مسکن و کالبد فضایی خانه‌ها (نمونه موردی: خانه‌های عصر قاجار در شهر اردبیل)	۱۳۹۶ پژوهش‌های معماری اسلامی	با سنجش ارزش‌های فرهنگی در خانه‌های قاجاری شهر اردبیل، نتایج حاصله نشان از تبعیت قابل قبول این خانه‌ها از اصول عملی و ارزش‌های فرهنگ و اخلاق اسلامی دارد.
۱۴	Recovering Sensory Pleasure Through Spatial Experience	2013 University of Cincinnati	فضاهای معماری معاصر تنها حس بینایی مخاطب را درگیر خود می‌کنند و سایر حواس در فضاهای معماری معاصر فراموش شده‌اند که با بازخوانی آنها می‌توان ارتباط انسان با جهان را قویتر ساخت.
۱۵	Embodied design thinking: a phenomenological perspective	2011 CoDesign	تفکر طراحی صرفاً تحت رابطه‌ی واژگانی قابل توجیه نخواهد بود، بلکه تفکر طراحی متکی به رابطه پیچیده و چند بعدی می‌باشد که مستقیماً متکی به تن و رابطه‌ی تنانه می‌باشد.

منبع: یافته‌های تحقیق

پدیدارشناسی

فرهنگ انگلیسی آکسفورد پدیدارشناسی را به عنوان رشته‌ای از علم هستی‌شناسی یا شاخه‌ای از علم که پدیدارها را توصیف و دسته‌بندی می‌کند تعریف می‌کند. «پدیدارشناسی به معنای تحت اللفظی خود، شناخت یا بررسی «پدیدارها» ست: شناخت نمودهای چیزها، یا چیزها آن چنان که در تجربه ما نمود پیدا میکنند.» (اسمیت، ۱۳۹۳).

پدیدارشناسی از نظر لغوی: پدیدارشناسی یا فنومنولوژی از واژه‌های یونانی به معنای چیزی که خود پدیدار است، گرفته شده است. اصطلاح فنومنولوژی هم کاربرد فلسفی و هم غیر فلسفی دارد. در پدیدارشناسی فلسفی دومعنای متمایز یافت می‌شود. معنای قدیم‌تر و گسترده‌تر این اصطلاح عبارت است از هر نوع مطالعه توصیفی یک موضوع یا رشته تحقیقی که توصیف گر پدیدارهای مشهود است. معنای دوم، مفهومی محدودتر و مربوط به سده بیستم محسوب می‌شود که آن را رهیافتی فلسفی می‌داند که روش پدیدارشناختی را به کار می‌برد. در واقع پدیدارشناسی فلسفی به عنوان رهیافتی عمده در فلسفه سده بیستم صورت‌های مختلفی دارد. هدف اولیه آن پژوهش و آگاهی مستقیم از پدیدارهایی است که در تجربه بی‌واسطه آشکار می‌شود، بنابراین این امکان را به پدیدارشناسی می‌دهد که ساختارهای ماهوی یا ذاتی این پدیدارها را توصیف کند. بدین ترتیب فنومنولوژی می‌کوشد، خود را از پیش فرض‌های تجربه نشده آزاد کند و از توضیح علی و دیگر تبیین‌های دیگر بپرهیزد و روشی به کار گیرد که توصیف آنچه را که آشکار می‌شود یا شهود یا کشف حجاب از معانی ذاتی را ممکن سازد. یکی از نخستین تدوین و تنسیق‌های نهضت پدیدارشناسی در کتابی زیر نظر ادموند هوسرل تدوین شد از این نظر وی را موسس و موثرترین فیلسوف پدیدارشناسی می‌شناسند.

جدول ۲- پدیدارشناسان و انگاشت آنان از پدیدارشناسی

پدیدارشناسی	پدیدارشناس
بازگشت به خود چیزها	ادموند هوسرل
روش یا شیوه دیدن، مفهوم سکنی‌گزیدن	مارتین هایدگر
ادراک و درک تنانه، گوهر دریافت	موریس مرلوپوتی
روشی بسیار مناسب جهت نفوذ در وجود جهان روزمره	کریستین نوربرگ شولتز
نگرش ناب به پدیدار یا دیدن گوهر آن	یوهانی پلاسما
نوعی نگرش لطیف و با چشم‌های نو، نگرشی آشکارکننده	دیوید سیمون
مطالعه گوهرها و هستی بخشیدن به آن‌ها، پارالاکس	استیون هال

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۳- پدیدارشناسان معماری و تأثیر از پدیدارشناسان فلسفی

پدیدارشناسی	تأثیر پدیدارشناسان فلسفی به ترتیب اهمیت
کریستین نوربرگ شولتز	مارتین هایدگر، بولنو، باشلار، مرلوپوتنی
یوهانی پلاسما	مرلوپوتنی، باشلار
کارستن هاریس	هایدگر
کنت فرامپتون	هانا آرنه و مکتب فرانکفورت، هایدگر
آلبرتو پرز گومز	هایدگر، گادامر
دیوید سیمون	مرلوپوتنی، هایدگر
استیون هال	مرلوپوتنی

منبع: یافته‌های تحقیق

پدیدارشناسی مرلوپوتنی و ادراک

موریس مرلو پوتنی از تأثیرگذارترین پدیدارشناسان فرانسوی قرن بیستم است. او در پدیدارشناسی خود، در صدد دست یابی به ذات ادراک حسی انسان است. انسان در پدیدارشناسی او سوژه‌ای بدن مند است که به همراه سایر سوژه‌ها در جهان زندگی می‌کند. با توجه به پدیدارشناسی مرلو پوتنی، سوژه بدن مند به ادراک حسی در فضای مجازی پرداخته، معناهای موجود در این جهان مدرن را دریافت می‌کند. همچنین امکان درک متقابل از طریق فضای مجازی برای سوژه‌های حاضر در روابط مجازی وجود دارد؛ چراکه برای مثال، رنج کشیدن از درد از دیدگاه مرلو پوتنی، خصلت مشابهی میان همه سوژه‌های بدن مند است. بنابراین، سوژه‌های بدن مند با مشاهده فیلم و عکس و... از فردی که از طریق فضای مجازی با او آشنا شده‌اند، می‌توانند احساس وی را درک کرده و با او همدلی و همدردی کنند. گسترش روابط انسانی و ابزارهای مدرن موجب شده تا برخی از محدودیت‌های زندگی انسان‌ها پیش از به وجود آمدن فناوری‌های مدرن کنونی مرتفع شود، اما سوژه بدن مند در جهان مدرن کنونی بر اساس دیدگاه مرلو پوتنی، همچنان در حصار مکان و زمان است؛ چراکه انسان، سوژه‌ای بدن مند بوده و باید محدودیت‌های ناشی از بدن مند بودن را در جهانی مدرن پذیرا باشد. همچنین طبق دیدگاه مرلو پوتنی، سوژه بدن مند حاضر در فضای مجازی، در حصار شبکه ارتباطی خود با دیگر سوژه‌ها است و این امر، خود مانعی است در برابر آزادی مطلق برای انسان کنونی.

موریس مرلوپوتنی، می‌کوشد شکافی را که در فلسفه دکارت درباره رابطه نفس و بدن پدید آمده بود، حل کند؛ از این رو روش جدیدی در توصیف تجربه انسان در جهان ارائه کرد و به جای تکیه بر ایده‌ها، ادراک حسی را پدیدارشناسی کرد. وی در کتاب پدیدارشناسی که در آن از تأملات دکارت بسیار تأثیر پذیرفته است، تمام تلاش خود را برای حل معضلات عقل‌گرایان و تجربه‌گرایان در این زمینه به کار بست. مرلوپوتنی معتقد است که ادراک پدیداری بدنی است، نه رویدادی ذهنی. نزد وی ما مدرک‌هایی بدن مند هستیم. بدن جای گرفتن انسان در جهان، نظرگاه انسان به سوی جهان، لنگرگاه ما در جهان است. مرلوپوتنی تمایز دکارتی درباره نفس و بدن و عالم مکانیکی دکارت را نمی‌پذیرد.

مرلوپوتنی فیلسوف پدیدارشناس فرانسوی در خصوص ادراک حسی به نقادی آرای عقلی مذهبان و تجربی مذهبان می‌پردازد و با الهام از اندیشه اگزیستانس در هایدگر و پدیدارشناسی هوسرل بار دیگر ادراک حسی را مورد تحقیق قرار می‌دهد.

ادراک حسی

ادراک حسی فعل مقدماتی یافت معانی است که پیش از هر تفسیری از ناحیه ما در عالم حاضر است یا نوعی فعل وجودی است که موضع ما در آن صرفاً منفعل نیست، بلکه عالمی در ضمن آن بر ما پدیدار می‌شود. ادراک حسی نه صرفاً حیث انفعالی دارد و نه مولود خلاقیت محض است، بلکه نشانه ارتباط مبهم ما با علم است، و از این رو، آن را نه می‌توان به آگاهی محض نسبت داد و نه صرفاً حاصل بدن دانست بلکه نتیجه این هردو است. از نظر مرلوپوتنی، ادراک حسی اولیت دارد و این بدین معناست که ادراک حسی وجه ابتدایی آگاهی است و در هر یک از تجارت و افعال، حتی در تجارت عقلانی، علمی و تاریخی، مدخلیت دارد و، در واقع، پایه پدیدارشناسی عقل، تاریخ و فرهنگ است، هرچند این سه تجربه را نمی‌توان به ادراک حسی تقلیل داد.

اما اولویت ادراک، از همان آغاز، مشارکت بین‌الذهانی و زندگی در جهانی از معانی همگانی را اصل می‌گیرد و وحدت ادراکی میان سوژه‌ها را مبنا قرار می‌دهد و، به طبع، از مشکلی که کانت در وحدت و قوف نفسانی استعلایی با آن روبه‌روست، می‌گریزد. زیرا این وحدت نزد کانت امری استعلایی است و او هرگز مرجع موجودی این امر استعلایی را معین نکرده است؛ از این رو، مرلپونتی با تعبیری تازه از ادراک حسی امکان فراروی از شرط استعلایی کانت را فراهم می‌کند:

منظور من از اولیت ادراک، آن است که تجربه ادراک به معنای حضور ماست در لحظه‌ای که اشیا، حقایق و ارزش‌ها برای ما ساخته می‌شوند و لذا ادراک نوعی لوگوس در حال تکوین است که در ورای هر نوع جزمیت، شرایط خود عینیت را به ما می‌آموزد و رسالت نظر و عمل را پیش روی ما می‌نهد. مسأله این نیست که معرفت بشری به تجربه حسی فروکاسته شود، بلکه حضور و یاری رسانیدن در لحظه تولد این معرفت است و اینکه به این معرفت همان معنایی را ببخشیم که در امر محسوس نهفته است. (ابراهیمی اصل و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۶۷)

مرلپونتی می‌کوشد با تحلیل ادراک حسی، شیوه مواجهه ما را با عالم روشن سازد؛ به عقیده او، ادراک پنجره‌ای به سوی اشیا، عالم و حقیقت می‌گشاید، چنان که در پدیدارشناسی ادراک می‌گوید:

ادراک دانش جهان نیست، حتی فعل نیز نیست یا اخذ دلخواه یک موضوع، بلکه زمینه‌ای است که همه افعال از آن پدید می‌آیند و پیش زمینه همه آنهاست. (شایگان فر و صابر، ۱۳۹۴، ص ۱۱۴).

و این مطلبی است که نه عقلی مذهبان و نه تجربی مذهبان هیچ یک از عهده مراعات آن برنیامدند. تجربه حسی، عبارت است از نحوی ارتباط حیاتی با عالم که آن را به منزله مجموعه مأنوس زندگی ما عرضه می‌دارد:

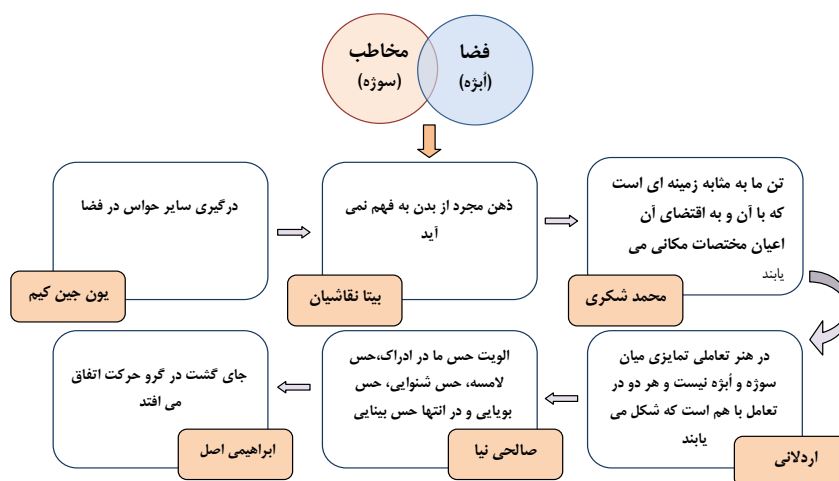
«ادراک حسی خود را در وهله نخست همچون رویدادی در جهان که معروض مقوله علیت باشد، نشان نمی‌دهد، بلکه به منزله بازآفرینی یا بازسازی جهان در هر لحظه است. از آن حیث که ما به گذشته جهان، به جهان فیزیکی و به محرک و نیز به اندام آن گونه که کتب ترسیم می‌کنند تماس داریم، و این نخست به این جهت است که ما در این لحظه عرصه‌ای ادراکی را بر خود گشوده‌ایم، سطحی در اتصال با جهان، یک ریشه‌داری دایمی در آن، کل آگاهی ما در آفاقی رخ می‌دهد که با ادراک حسی مفتوح شده است.» (طالب زاده، ۱۳۸۵، ص ۹۳)

درک حسی نزد مرلپونتی فعالیت آگاهانه ذهن نیست بلکه نحوه وجودی سوژه صاحب بدن یا تجسد یافته در مرحله پیش آگاهی است. این ادراک تعاملی است میان سوژه دارای بدن و عالمش، یعنی ادراک صرفاً حاصل تأثیر عالم خارج بر بدن نیست زیرا اگرچه بدن از عالمی که در آن ساکن است، متفاوت است اما از آن جدایی پذیر نیست. از آنجا که سوژه مدرک دگرگون می‌شود و در زمان تولد دوباره می‌یابد، لذا ادراک نیز به صورت یک محصول تکرار شونده که حاصل برخورد سوژه با عالم خارج است، نخواهد بود بلکه امری است که هر بار از نو پدید می‌آید. متعلق ادراک نیز به نظر مرلپونتی به *sensa* (داده‌های حسی) نزد تجربی مذهبان قابل تحویل نیست و به متعلق فاهمه نزد عقلی مذهبان نیز فروکاسته نمی‌شود بلکه متعلق ادراک همان ماهیت شیء است که ادراک با جهت التفاتی نهایتاً در آن مستهلک می‌شود چهره انضمامی شیء واقعیت آن است که با حثی انضمامی سوژه یعنی تجسد آن ملازمت تام دارد.

استیون هال:

هال فلسفه‌ی خود را در خلاف جهت مبلغان فضای اپتیک معماری قرار داد و ادراک در فضای معماری را در گرو حرکت در فضا که در نهایت منجر به بکارگیری سایر حس‌ها نیز می‌شود، می‌داند. به عبارتی تا زمانی که مخاطب در فضا به حرکت در نیامده تنها ادراک بصری و حس بینایی او با فضا درگیر می‌باشد ولی در گرو حرکت، سایر حس‌های وی مثل لامسائی، بویایی، شنوایی و حتی چشایی نیز با فضا درگیر می‌شود و در نظر هال در این لحظه می‌باشد که گیر انسان با جهان رخ داده و ادراک کامل می‌گردد و اما اتفاق مهمتری که در سایه‌ی حرکت اتفاق می‌افتد و هال آن را با پدیده‌ی پارالاکس توضیح داده و یورگانجیگلو در رساله‌ی خود از آن به عنوان بعد چهارم یاد می‌کند همان سیالیت فضایی می‌باشد که در واقع مخاطب با حرکت در محورهای عمودی و مایل، و در نتیجه هم پوشانی دیدهای مختلف به آن می‌رسد.

استیون هال نیز مانند سایر متفکران حوزه پدیدارشناسی معماری، با تأکید بر نقش ادراکات حسی در دریافت محیط و تشکیل تصاویر ذهنی در خاطره مخاطب اثر معماری، می نویسد: «معماری، بیش از دیگر صور هنر، درگیر ادراکات حسی بی واسطه ماست. گذر زمان؛ نور، سایه و شفافیت؛ پدیده رنگ، بافت، ماده و جزئیات، همگی در تجربه کامل معماری نقش دارند. محدودیت‌های بازنمایی دویبعدی (در عکاسی، نقاشی یا هنرهای گرافیکی) و یا محدودیت‌های فضای شنیداری در موسیقی، سبب می‌شود تا این هنرها، تنها بخشی از ادراکات بی‌شمار برانگیخته شده توسط معماری را درگیر کنند. با وجود آن که قدرت احساسی سینما غیرقابل انکار است، اما تنها معماری است که می‌تواند تمامی حواس و تمامی پیچیدگی‌های ادراک را برانگیزد»

شکل 1- مدل مفهومی مبانی (Holl, 2000.)

محدوده مورد مطالعه

با توجه به ماهیت و اهداف هدفمند پژوهش، نمونه‌های زیر به عنوان نمونه موردی جهت تحلیل انتخاب گردیده‌اند. که شاخص‌های مطرح شده در هر کدام از آن‌ها تحلیل گشته و نتایج ارزیابی می‌گردند.

خانه مشروطه

خانه مزبور در سال ۱۲۴۷ ه. ش بدست حاج ولی معمار تبریزی که سالیان متمادی در روسیه زندگی می‌کرده ساخته شده و در سال ۱۳۴۴ توسط مالکان جدید آن مرمت گردیده است. مساحت خانه به بیش از ۹۳۰ متر مربع می‌رسد و قسمت اعظم آن را زیر بنای خانه مشتمل بر حوضخانه، سرسرا و دو طبقه بنا تشکیل می‌دهد. جالب ترین قسمت بنا سرسرا و اتاق مشرف به حیاط در طبقه اول است که در آن در و پنجره‌های مشبک با شیشه‌های الوان بکار رفته است. خانه کوزه کنانی علاوه بر ارزش قدمت آن، وجه تاریخی - اجتماعی که دارد، آن را ارزشمندتر ساخته است (اسمعیلی سنگری و عمرانی، ۱۳۹۳، ص ۶۲).

خانه گنجه‌ای زاده

این خانه تلفیقی است از معماری دوره قاجار و معماری دوره پهلوی اول، که در ۴۰۰۰ متر مربع و در زیربنایی ۷۳۰ متر مربعی ساخته شده است. خانه گنجه‌ای زاده از نظر دوره شناسی به دو دوره تاریخی تقسیم می‌گردد و مطالعات میدانی و ثبتی بنا نشان می‌دهد که کالبد کهن تر این خانه بخش شرقی آن است که مربوط به اوایل دوره قاجار (و نزدیک به اواسط آن دوره) بوده و کالبد الحاقی جانب غربی آن متعلق به اوایل دوره پهلوی است. قسمت شرقی به شکل درو نگرا و بخش غربی برو نگرا است. آجر مصالح اصلی نما است و از عناصر معماری نئوکلاسیک مانند ستوری و سرستو نه‌های کرنیتین در جبهه غربی استفاده شده است.

خانه حیدرزاده

این عمارت تاریخی واقع در منطقه مقصودیه شهر تبریز است که در سمت جنوب ساختمان شهرداری تبریز قرار دارد. هیچ سند تاریخی مبنی بر زمان احداث این خانه در دست نیست اما تحقیقات نشان می‌دهند که این خانه در حدود سال ۱۸۷۰ توسط حاجی

حبيب لك ساخته شده‌است. اين خانه در سال ۱۳۷۸ در فهرست ميراث ملي ايران با شماره ۲۵۲۴ به ثبت رسيد. خانه حيدر زاده ۹۰۰ متر مساحت دارد و داراي دو طبقه مي‌باشد. اين خانه دو حياط اندروني و بيروني دارد كه به وسيله خانه از يكدیگر جدا شده‌اند. در زيرزمين خانه حيدر زاده حوض خانه‌اي (اتاقی بزرگ با حوض فواره دار كوچكي در وسط آن) قرار دارد كه به وسيله آجرها و طاق‌هاي رنگارنگ آراسته شده‌است. ديگر بخش‌هاي اين خانه بواسطه سالن به يكدیگر متصل شده‌اند. اين ساختمان با پنجره‌هاي چوبي حكاكي شده، شيشه‌هاي رنگارنگ، آثار آجری و نقاشي‌ها آراسته شده‌است. اتاق اصلي (شاه‌نشين) اين خانه جذابترين اتاق آن است. خانه حيدر زاده در سال ۱۳۸۰ بازسازي شد و هم‌اكنون به عنوان مركز اطلاع‌رسانی گردشگری استان آذربايجان شرقي و تبريز استفاده مي‌شود. خانه‌هاي تاريخي زيادي از جمله خانه سلماسي، خانه بهنام، خانه گنجه‌اي زاده و خانه قدكي در اطراف خانه حيدر زاده قرار دارند. (اسمعیلی سنگری و عمرانی، ۱۳۹۲، ۹۷).

بحث و یافته‌های تحقیق

حضور در مکان، شناخت و گردآوری مولفه‌های برقراری حواس پنجگانه

حواس پنج گانه انسان ابزارهایی هستند که درک پدیده‌ها، محیط و فضای پیرامون انسان را برای او امکان پذیر می‌سازند. حواس پنج گانه شنوایی، بویایی، بینایی، بساواپی و چشایی برای نخستین بار توسط ارسطو طبقه بندی شدند. موثرترین فیلسوف نظریه پرداز در مبانی حواس را می‌توان مرلوپوتنی دانست. نظر او در مورد کارکرد و نقش حواس با نظریه‌های فلاسفه مقدم او كاملاً متفاوت است و این ناشی از دیدگاهی است که او از تن دارد (پیروانی و نك، ۱۳۹۸، ص ۱۰۱). مرلوپوتنی در بررسی بحث معرفتی حواس به عنوان بخشی از روند ادراک، و عطف توجه به این نکته که ادراک همواره یک کل (گشتالت) مبهم از ابژه تجربه فراهم می‌آورد، تأکید بسیاری بر هم پیوندی حواس می‌گذارد. از نظر وی حواس در سطح ادراک یک کل انضمامی و تمایزناپذیرند و یا آن‌ها را نمی‌توان منتزاع از موقعیت مدرک بررسی کرد (بصیری، ۱۳۹۲، ص ۴۶).

جدول ۴. حواس شناسایی شده انسان

دیدگاه	گیرنده	وحدت حواس
ارائه کننده	ارسطو	مرلوپوتنی
حواس انسان	حس بینایی حس شنوایی حس چشایی حس لامسه حس بویایی	بدن (تن)

منبع: بصیری، ۱۳۹۲

جدول ۵- مصداق‌های فعالسازی حس‌های پنج گانه در نمونه‌های موردی خانه‌های تبریز

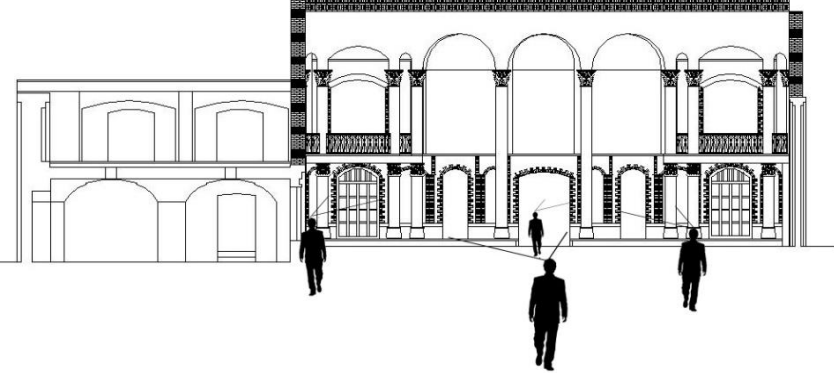
مصداق	های ویژگی حسی
حیاط و طبیعت، کنتراست در نورپردازی، حرکت موج آب داخل حوض، هشت ضلعی بودن و تزیینات معماری در سقف، شیشه رنگی باعث انعکاس نور در چشم مخاطب و ترغیب وی جهت ورود به بنا، آسمان نامتناهی	حس بینایی
صدای آب فوران شده در حوض آب، انعکاس صدا، صدای پرندگان، صدای وزش باد، صدای الوار چوب کف پوش، سکوت، باز و بسته شدن در هاهاای چوبی، صدای گفتگو خانواده و پنجره	حس شنوایی
بوی شیرین یا تلخ، طعم آب سردابه، طعم گرد و خاک	حس چشایی
شود، کاشی کاری، خشت و گل، چرخاندن دستگیره در، خنکی هوا، بافت آجری و بافت چوب که باعث ترغیب مخاطب برای لمس کردن می بوی سرد و گرم	حس لامسه
های معطر، بوی خاک، بوی ماهی در حوض، نبود و خلاء بویی خاص رایحه و عطر گیاهان، سبزی	حس بویایی

حضور در مکان، شناخت و تحلیل شاخص زاویه دید

در بخش‌های پیشین، و مؤکداً در فلسفه‌ی ادراک تنانه مرلوپوتنی و تفسیر و ترجمه‌ی معمارانه‌ی استیون هال به ادراکات چند حسی رسیدیم که ریشه در فلسفه‌ی ادراک تنانه مرلوپوتنی دارد و در ترجمه‌ی معمارانه‌ی فلسفه‌ی وی به دو بعد حواس پنجگانه و مؤلفه‌ی شاخص زاویه دید رسیدیم. حواس پنجگانه و نقش آن در ارتقای کیفیت سکونت در جامعه‌ی آماری مورد نظر تحلیل

گردید، و در این بخش بعد دوم یعنی شاخص زاویه دید و نقش آن در ارتقای کیفیت سکونت در این خانه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. با توجه به ماهیت مؤلفه‌ی حضور در مکان و شاخص تغییر زاویه دید، ابزار بررسی در این بخش، ثبت تصاویر تحت نقطه هدف مشخص می‌باشد که در نهایت از طریق قیاس و مقایسه تصاویر، سیالیت موجود در فضا سنجش خواهد گردید. جهت تحلیل و رسیدن به نتایج قابل اتکا، در هر نمونه‌ی موردی سه مسیر جداگانه تعریف شده است (در انتخاب مسیرها سعی بر آن بود که مسیرهایی پر رفت و آمد که ساکنین فضا در طول روز از آن‌ها رفت و آمد می‌کنند انتخاب گردد)، در هر مسیر انتخابی، یک اُبژه مشخص که نقطه‌ی تمرکز ناظر به شمار می‌رود انتخاب گردیده و زوایای دریافتی ناظر یا همان سوژه از آن اُبژه تحلیل می‌گردد. در جدول ۷ سعی شده‌است این تغییر ارتفاع و تفاوت سطح سوژه و اُبژه شبیه سازی گردد، به عبارتی جایگاه جغرافیایی سوژه و اُبژه در این دیگرام‌ها تنها از بعد محور Z نمایش داده شده‌است. هر کدام از اشکال بیضی که در داخلشان واژه‌ی اُبژه نوشته شده‌است، نشان‌دهنده محل قرارگیری اُبژه و یک نقطه ارتفاع در محور Z می‌باشند و شکل بیضی مرکزی که واژه‌ی سوژه در داخل آن نوشته شده‌است، نشان‌دهنده محل قرارگیری سوژه می‌باشد که ثابت بوده و اُبژه در حول آن در حرکت است. هر کدام از فلش‌ها نیز، نشان‌دهنده زاویه اُبژه نسبت به سوژه می‌باشند، که هر چقدر زاویه‌ی بین فلش اول و آخر در یک مسیر زیاد باشد، دامنه‌ی زاویه دید اُبژه نسبت به سوژه زیاد بوده‌است و اُبژه زاویه دریافت‌های متفاوت تر و از هم دورتری از سوژه ادراک نموده‌است و در نتیجه ادراک کامل‌تری از سوژه داشته‌است و همچنین آنچه در پی این تغییر نقاط ارتفاعی و تغییر و ترکیب زوایای ادراک اتفاق می‌افتد، حرکت و سیالیت فضا نیست که باعث ادراک عمیق تر مخاطب (سوژه) از فضا (اُبژه) می‌گردد، که همان چیز است که فلسفه‌ی جای‌گشت به دنبال آن می‌باشد (رنگ‌های اشکال مفهوم خاصی نداشته و صرفاً جهت بیان گرافیکی بهتر می‌باشد).

جدو 6- محورهای حرکتی تعریف شده و تصاویر دریافتی سوژه از اُبژه در مسیرهای تعریف شده.

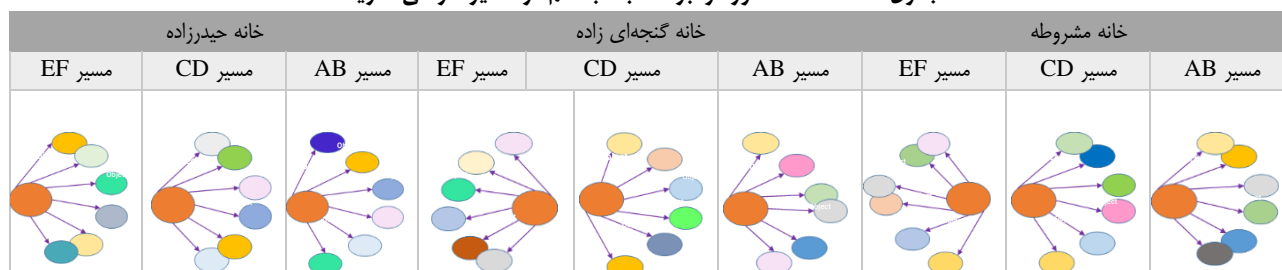
		<p>نقشه‌ی فضا و مسیرهای تعریف شده</p>
<p>پلان‌های همکف مقیاس : ۱/۶۰۰</p>		<p>برش با مشخص نمودن نحوه قرارگیری</p>
		

منبع : یافته‌های تحقیق

با تکیه بر نقشه‌ها و تصاویر گرفته شده در هر مسیر (جدول ۶)، تغییر زاویه دید لحظه‌ای سوژه نسبت به اُبژه کاملاً مشهود می‌باشد؛ به عبارتی ادراک و دریافت سوژه از اُبژه، ادراکی مرکب از زوایا و دیدگاه‌های مختلف می‌باشد، که این امر کاملاً در تقابل با دریافت تک زوایای و پرسپکتیوی از فضا می‌باشد. مخاطب اینگونه فضاها در طی یک مسیر بین فضاهای خانه، از محور حرکت افقی خارج شده و در نقطه ارتفاع‌های مختلف قرار می‌گیرد، و در نتیجه دریافت‌های متغیر و متنوعی از فضا را تجربه می‌کند، که گاهاً این نقطه ارتفاع‌ها به ۶ و حتی ۷ نقطه ارتفاع متفاوت می‌رسد (جدول ۷). آنچه در پی این تغییر نقاط ارتفاعی و تغییر و ترکیب زوایای ادراک اتفاق می‌افتد، حرکت و سیالیت فضاییست که باعث ادراک عمیق تر مخاطب (سوژه) از فضا (اُبژه) می‌گردد، که همان چیز است که فلسفه‌ی پدیدار شناسی مرلوپونتی به دنبال آن می‌باشد.

جدول ۷- مختصات سوژه و اُبژه نسبت به هم در مسیر حرکتی تعریف شده.

منبع : یافته‌های تحقیق

بعد از تحلیل خانه‌های دوره‌ی قاجار؛ به عنوان الگوی معماری خانه‌های تاریخی ایران، از بعد ادراکات حسی و همچنین ارتباط بین سوژه و اُبژه، جهت سنجش اعتبار آن و نیز قابلیت تعمیم آن به سایر خانه‌های تاریخی، پرسشنامه سنجش اعتبار تدوین و در بین بازدیدکنندگان و صاحب‌نظران امر معماری و معماری اسلامی که در حدود ۵۰ نفر بودند، توزیع و تکمیل گردید. این کار در سه مرحله انجام گرفت، مرحله نخست سنجش با سه معیار شناخت و آشنایی با موضوع، درک فضایی و نیز استفاده از حواس پنجگانه انجام پذیرفت و در مرحله دوم سنجش بر اساس تقسیم بندی حواس انسانی و در ۴ مرحله انجام گرفت و بالاخره در مرحله سوم تقسیم بندی ویژگی‌های هر یک از حواس پنجگانه و مقدار مورد استفاده از هر کدام از زیر مجموعه‌های آنها مشخص شده‌اند که نتایج به تقضیل در جداول ۸، ۹ و ۱۰ مشاهده میشود.

نحوه بدست آمدن اعداد در جدول ۸، ۹ و ۱۰ بدین شکل می‌باشد که ابتدا در هر ردیف متوسط پاسخگویان که ۱۰۰ نفر می‌باشند در ۵ رده بسیار زیاد، زیاد، تا حدودی، کم و بسیار کم با توجه پاسخنامه و اعداد بدست آمده از آنها نوشته شده‌اند. سپس در هر ردیف برای هریک از متوسط‌های فوق میانگین از ۱۰۰ و تبدیل آن به ۵ گرفته شده، سپس هر کدام از اعداد بدست آمده به ضریب ارزشمندی GLM پاسخ‌ها که به ترتیب ۱، ۰.۸، ۰.۶، ۰.۴ و ۰.۲ هستند ضرب شده و میانگین کلی برای هریک از معیارها بدست می‌آید.

جدول ۸- مرحله اول سنجش پرسشنامه

متوسط پاسخگویان					میانگین	تشریح معیار	معیار
بسیار کم	کم	تا حدودی	زیاد	بسیار زیاد			
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	های مورد مطالعه میزان شناخت از خانه	شناخت و آشنایی با موضوع
۰	۰	۲۲/۲	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۲۲	حضور در مکان تا چه میزان به درک فضایی کمک کرده است	درک فضایی
۰	۰	۱۱/۱	۳۳/۳	۵۵/۶	۴/۴۴	بعد از حضور در مکان حواس پنجگانه تا چه میزان درگیر میشوند	استفاده از حواس پنجگانه

منبع: یافته‌های تحقیق

های پژوهش جدول ۹: مرحله دوم سنجش پرسشنامه، مآخذ یافته

متوسط پاسخگویان					میانگین	تشریح معیار	معیار
بسیار کم	کم	تا حدودی	زیاد	بسیار زیاد			
۰	۰	۰/۱	۳۳/۳	۶۶/۶	۴/۵۶	میزان تاثیر حس بینایی	حس بینایی
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	میزان تاثیر حس شنوایی	حس شنوایی
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	میزان تاثیر حس لامسه	حس لامسه
۶	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۳۸/۴	۴/۰۱	میزان تاثیر حس بویایی و چشایی	حس بویایی و چشایی
۰	۰	۰/۱	۳۳/۳	۶۶/۶	۴/۵۶	حیا و طبیعت	حس بینایی
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	کنتراست در نورپردازی	
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	حرکت موج آب داخل حوض	
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	هشت ضلعی بودن و تزیینات معماری در سقف	

متوسط پاسخگویان					میانگین	تشریح معیار	معیار	
بسیار کم	کم	تا حدودی	زیاد	بسیار زیاد				
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۶/۳	۴۱/۴	۴/۱۰	شیشه رنگی و انعکاس نور در چشم مخاطب		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۳۸/۳	۳۳/۴	۳/۵۸	آسمان نامتناهی		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	نوع مصالح مصرفی		
۰	۰	۲۲/۲	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۲۲	نوع معماری		
۶	۱۵/۱	۱۰/۱	۲۶/۳	۴۱/۴	۴/۰۳	رنگ مصالح و بنا		
۵	۱۷/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۳۸/۴	۴/۰۱	انعکاس بنا در حوض و آب نما		
					۴/۰۸	میانگین		
۰	۰	۰/۱	۳۳/۳	۶۶/۶	۴/۵۶	صدای آب فوران شده در حوض آب	حس شنوایی	
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	انعکاس صدا		
۶	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۳۸/۴	۴/۰۱	صدای پرندگان		
۸	۱۳/۱	۱۰/۱	۲۶/۳	۴۱/۴	۴/۰۳	صدای ورزش باد		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	صدای الوار چوب کف پوش		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۳۸/۳	۳۳/۴	۳/۵۸	سکوت		
۶	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۳۸/۴	۴/۰۱	های چوبی باز و بسته شدن در و پنجره		
					۳/۴۸	هاصدای گفتگو خانواده		
۳	۱۶/۱	۱۱/۱	۳۸/۳	۳۰/۴	۳/۹۸	میانگین		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۴۴/۴	۴/۰۸	چرخاندن دستگیره درب	حس لامسه	
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	خنکی هوا		
۰	۰	۰/۱	۳۳/۳	۶۶/۶	۴/۵۶	بافت آجری و بافت چوب		
۸	۱۳/۱	۱۰/۱	۲۶/۳	۴۱/۴	۴/۰۳	کاشی کاری		
۳	۷	۲۰	۳۳/۱	۳۳/۹	۴	خشت و گل		
۳	۱۷/۱	۱۱/۱	۳۶/۵	۳۲/۲	۳/۲۳	فضای سبز و برگ درختان		
					۳/۸۹	نوع مبلمان و جنس آنها		
۶	۱۶/۱	۱۱/۱	۲۸/۳	۳۸/۴	۴/۰۱	بوی شیرین یا تلخ		حس بویایی و چشایی
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۳۸/۳	۳۳/۴	۳/۵۸	طعم آب سردابه		
۰	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	طعم گرد و خاک		
۰	۰	۰/۱	۳۳/۳	۶۶/۶	۴/۵۶	رایحه و عطر گیاهان		
۲	۱۱/۱	۹/۱	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۱۱	های معطر سبزی		
۰	۰	۲۲/۲	۳۳/۳	۴۴/۴	۴/۲۲	بوی خاک و کهنگی		
۹	۱۱/۱	۱۱/۱	۳۶/۵	۳۲/۲	۳/۲۳	بوی ماهی در حوض		
۰	۱۶/۱	۱۱/۱	۳۸/۳	۳۳/۴	۳/۵۸	نبود و خلاء بویی خاص		
					۳/۹۲	میانگین		

منبع : یافته‌های تحقیق

تحلیل استنباطی داده‌ها

متداول‌ترین روش‌ها در آمار استنباطی آزمون فرض، فاصله اطمینان و تحلیل رگرسیون است. جالب اینجاست که این روش‌های استنباطی می‌توانند مقادیر خلاصه مشابهی با آمار توصیفی مانند میانگین و انحراف معیار تولید کنند. با این حال، همان‌طور که نشان داده می‌شود، هنگام استنباط به طور بسیار متفاوتی از آن‌ها استفاده می‌کنیم. نتایج آمار استنباطی:

برای آمار استنباطی ما می‌توانیم میانگین، انحراف استاندارد و درصد را برای نمونه تصادفی خود محاسبه کنیم. با این حال، احتمال زیادی وجود دارد که هیچ کدام از این تخمین‌ها صحیح نباشد و به هر حال هیچ راهی هم برای اطمینان از این قضیه وجود ندارد. از آنجا که ما نمی‌توانیم تمام افراد موجود در این جمعیت را اندازه‌گیری کنیم بنابراین خطای آماری وجود دارد. در نتیجه ما فواصل اطمینان را برای میانگین، انحراف معیار و درصد گزارش خواهیم کرد.

تحلیل رگرسیون چند متغیره:

به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر ادراکات حسی که در جداول بالا در هر یک از خانه‌ها اشاره شده، همه مؤلفه‌های حواس پنجگانه compute شدند، سپس به منظور بررسی رابطه و میزان تأثیرگذاری این متغیرها از رگرسیون چند متغیره گام به گام استفاده شد. در روش رگرسیون چند متغیره گام به گام، ۴ متغیر به عنوان عوامل تأثیر گذار وارد معادله شدند، که همانگونه که جدول زیر نشان میدهد میزان تأثیرگذاری حواس پنجگانه در یک ترکیب خطی با متغیرهای وارد شده برابر با ۰/۹۶۷ میباشد که این مقدار نشان دهنده رابطه نزدیک تمامی عوامل ذکر شده در جداول بالا می‌باشد.

در روش رگرسیون گام به گام اولین متغیر بر اساس بالاترین ضریب همبستگی صفرمرتب با متغیر ملاک وارد تحلیل می‌شود. از آن پس سایر متغیرها بر حسب ضریب همبستگی تفکیکی (جزئی) و نیمه تفکیکی (نیمه جزئی) در تحلیل وارد می‌شود. در این روش پس از ورود هر متغیر جدید ضریب همبستگی نیمه تفکیکی یا تفکیکی، تمام متغیرهایی که قبلا در معادله وارد شده‌اند به عنوان آخرین متغیر ورودی مورد بازبینی قرار می‌گیرد و چنانچه با ورود متغیر جدید معنی داری خود را از دست داده باشد، از معادله خارج می‌شود. به طور کلی در روش گام به گام ترتیب ورود متغیرها در دست محقق نیست.

ضریب همبستگی در جدول زیر براساس میانگین‌های ۴ گانه بدست آمده در جدول ۱۱ که به ترتیب، ۴/۰۸ برای حس بینایی، ۳/۹۸ برای حس شنوایی، ۳/۸۹ برای لامسه و ۳/۹۲ برای حس بویایی و چشایی می‌باشد که هر کدام از این اعداد به میانگین‌های بدست آمده در سنجش اعتبار پایان نامه تقسیم شده و ضریب همبستگی چندگانه را بدست می‌دهند و ضریب تعیین توان دوم ضریب چندگانه و نیز ضریب نهایی با خطای معیار آزمون رگرسیون بدست می‌آیند.

جدول ۱۱- خلاصه مدل رگرسیون

حواس پنجگانه					بعد مراحل
خطای معیار	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین R ²	ضریب همبستگی چندگانه	متغیر وارد شده به مدل در هر مرحله	
۰/۱۷۳۴۸	۰/۴۶۶	۰/۴۶۵	۰/۶۸۲	حس بویایی و چشایی	گام اول
۰/۱۲۷۲۵	۰/۷۳۰	۰/۷۳۰	۰/۸۵۴	حس لامسه	گام دوم
۰/۰۸۱۱۱	۰/۸۸۵	۰/۸۸۴	۰/۹۴۰	حس شنوایی	گام سوم
۰/۰۵۱۳۲	۰/۹۳۶	۰/۹۳۵	۰/۹۶۷	حس بینایی	گام چهارم

منبع: یافته‌های تحقیق

همانگونه که جدول تحلیل واریانس رگرسیون نشان میدهد رابطه خطی بین متغیرها وجود دارد زیرا مشاهده می‌شود که نتیجه بدست آمده در سطح دارای ۰/۹۶۷ درصد معنی دار می‌باشد و به این معنی است که در هر مدلی حداقل یکی از متغیرها در تبیین متغیر وابسته نقش دارد.

نتیجه‌گیری

در این تحقیق برای سنجش ادراکات حسی در خانه‌های تاریخی تبریز، ابتدا با تکیه بر چهارچوب فلسفی پدیدارشناسی، مدل تحلیلی آن را به دست آوردیم که به دو شاخص: الف) تغییر زاویه دید و ب) فعال سازی حواس پنجگانه، رسیدیم. سپس با استفاده

از روش تصویر برداری و مختصات یابی سوژه و اُبژه نسبت به هم، روابط آن‌ها را مشخص نموده و چگونگی برقراری مؤلفه‌ها در این فضا را نشان دادیم.

نتایج حاصل آمار کمی و توصیفی نشان می‌دهد که مخاطب در این گونه خانه‌های تاریخی همواره در سیالیتی محسوس در فضا قرار دارد، اکثر تغییر مکان‌های اصلی در این گونه فضاها با شکست محور افقی و حرکت در محورهای مایل و عمودی همراه می‌باشد که این امر باعث سیالیت فضایی رابطه‌ی بین سوژه و اُبژه می‌گردد و همچنین در راستای این سیالیت فضایی، ادراک تک حسی مخاطب از فضا تبدیل به ادراکی چند حسی می‌گردد، نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد که مخاطب ادراکی تام و عمیق در این گونه فضاها، تجربه می‌کند. به عبارتی انسان در این فضا؛ می‌شنود، می‌بیند، لمس می‌کند، می‌بوید و حتی می‌چشد. تمامی این عوامل، زمینه ساز حضوری چند بعدی و تام در فضا گشته و گفتگوی میان سوژه و اُبژه را فراهم می‌سازد.

مخاطب در این گونه خانه‌های تاریخی با توجه به نوع پلان بندی و سیرکولاسیون فضایی همواره در سیالیتی محسوس در فضا قرار دارد، اکثر تغییر مکان‌های اصلی در این گونه فضاها با شکست محور افقی و حرکت در محورهای مایل و عمودی همراه می‌باشد که این امر باعث سیالیت فضایی رابطه‌ی بین سوژه و اُبژه و در نتیجه اتحاد بیشتر آن دو می‌گردد و همچنین در راستای این سیالیت فضایی، ادراک تک حسی مخاطب از فضا تبدیل به ادراکی چند حسی می‌گردد؛ به عبارتی با حرکت در این گونه فضاها تمامی حواس پنجگانه (شنوایی، بویایی، چشایی، بینایی و لامسه)، در پروسه‌ی ادراک درگیر می‌باشند و اگر در بخشی از این فضا برخی از حواس منفعل می‌باشند در گرو سیالیت ذکر شده و انتقال به فضای جدید، همان حواس منفعل، دوباره فعال می‌گردند. در نتیجه ادراک، ترکیبی از تمامی زوایا و همچنین تمامی حواس می‌باشد.

بنابراین بر اساس نتایج بدست آمده میتوان گفت که حواس پنجگانه در جدول ۸ بیشتر از درک فضایی و شناخت فضایی، بازدید کنندگان را در بر میگیرد، آنچنان که در جدول بعدی یعنی ۹، حس بینایی با میانگین ۴/۵۶ دارای بیشترین تاثیر بر مخاطب می‌باشد. از میان حواس پنجگانه در مورد حس بینایی، حیاط و طبیعت و نیز نوع معماری بیشترین میانگین را دارا هستند که در مورد حس شنوایی این قضیه مربوط به صدای فوران آب خوض میشود. در مورد حس لامسه بافت‌های آجری و چوبی در کنار خنکی هوا بیشترین میانگین را دارا هستند و بالاخره در مورد حواس بویایی و چشایی، رایحه و عطر گیاهان به همراه بوی خاک و کهنگی دارای بیشترین میانگین نظرات از میان پاسخگویان می‌باشند. با این تفاسیر میتوان نتیجه گرفت که حواس پنجگانه و ادراکات حسی جزو لاینفک از ادراکات فضایی معماری هستند و امروزه با وجود کم‌رنگ شدن استفاده از این ادراکات با مشکلات عدیده‌ای در زمین کیفیات زندگی و معماری مواجه هستیم. هم چنان که بر اساس پرسشنامه‌ها مشخص شد که اکثر پاسخگویان حتی حاضر به زندگی در فضاهای سنتی و ملموس به جای حضور در فضای آپارتمانی امروزی هستند.

منابع

۱. ابراهیمی اصل، حسن، و همکاران. (۱۳۹۶). شناخت مؤلفه پارالاکس و ریشه‌یابی آن در فلسفه طراحی استیون هال (نمونه موردی: موزه هلسنیکی، اکتشافات درون و تسراکت زمان). باغ نظر، ۷۰.
۲. اردلانی، حسین، و همکاران. (۱۳۹۷). تحلیل هنر تعاملی با رویکرد پدیدارشناسانه از منظر مرلوپوتتی. هنرهای زیبا-هنرهای تجسمی.
۳. اسمعیلی سنگری، حسین، و عمرانی، بهروز. (۱۳۹۲). تاریخ و معماری خانه‌های تبریز قدیم. تبریز: فروزش، ۹۷-۷۶-۵۵.
۴. اصغری، محمد. (۱۳۹۴). رویکرد پدیدارشناسانه مرلوپوتتی به رابطه هنر و بدن. پژوهش هنر، ۲.
۵. پورجعفر، محمدرضا، و پورمند، حسن. (۱۳۹۰). پدیدارشناسی هویت و مکان در بافت‌های تاریخی. فصلنامه شهرهای ایرانی و اسلامی.
۶. تیلور، کارمن. (۱۳۹۴). مرلوپوتتی (ترجمه: مسعود علیا). تهران: ققنوس.
۷. حمزه‌نژاد، مهدی، و دشتی، مینا. (۱۳۹۵). بررسی خانه‌های سنتی ایرانی از منظر پدیدارشناسان و سنت‌گرایان معنوی. نقش جهان.
۸. شیرازی، محمدرضا، و همکاران. (۱۳۹۱). معماری حواس و پدیدارشناسی ظریف یوهانی پالاسما. تهران: رخداد نو، ۳۶.
۹. نوربرگ شولتز، کریستیان. (۱۳۸۸). روح مکان به سوی پدیدارشناسی معماری (ترجمه: محمدرضا شیرازی). تهران: رخداد نو.
۱۰. هایدگر، مارتین. (۱۳۹۴). هستی و زمان (ترجمه: سیاوش جمادی). تهران: هرمس، ۱۳۳-۱۱۹.
11. Gallagher, S. (2010). Merleau-Ponty's phenomenology of perception. *Topoi: An International Review of Philosophy*, 29(2), 184.

12. Greenwood, D. A. (2008). A critical pedagogy of place: From gridlock to parallax. *Environmental Education Research*, 14(3), 336-348.
13. Holl, S. (2000). *Parallax*. Basel: Birkhäuser.
14. Johnson, G. A., & Smith, M. B. (1993). *The Merleau-Ponty aesthetics reader: Philosophy and painting*. Evanston: Northwestern University Press.
15. Pallasmaa, J. (2005). *The eyes of the skin: Architecture and the senses*. London: Academy Edition, 6-8.
16. Parthasarathy, D. (2009). *Phenomena of light, color and material exerted in architectural setting promotes healing* (Unpublished master's thesis). University of Cincinnati, Cincinnati.
17. Poulsen, S. B., & Thogersen, U. (2011). Embodied design thinking: A phenomenological perspective. *CoDesign: International Journal of CoCreation in Design and the Arts*, 7(1), 29-43.
18. Van Manen, M. (1997). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. London: The Althouse Press.
19. Vonder Brink, D. (2007). *Architectural phenomenology: Towards a design methodology of person and place* (Unpublished master's thesis). Miami University, Miami.
20. Yorgancioglu, D. (2004). *Steven Holl: A translation of phenomenological philosophy into the realm of architecture* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara